

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

H A V A D A N NEMRUT

MEZİH BAŞGELEN

ARKEOLOJİ
VE SANAT
YAYINLARI

HAVADAN
NEMRUT

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Katkılarıyla

H A V A D A N NEMRUT

ARKEOLOJİ
VE SANAT
YAYINLARI

NEZİH BAŞGELEN

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI

Havadan Türkiye Serisi

1

NEMRUT

Yapım Yönetim

Nezih Başgelen

Kitap Tasarımı

Cem Günübek

Hava Fotoğrafları

Nezih Başgelen

Renk ayrımı-Baskı-Cilt

Ofset Yapımevi

İstanbul 2000

ISBN 975-6899-71-9

© ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI

Her türlü yayın hakkı saklıdır / All rights reserved.

Yayınevinin ve yazarın yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ve benzeri araçlarla ya da diğer kaydedici cihazlarla kopyalanamaz, aktarılamaz ve çoğaltılamaz.

Hayriye Cad. Çorlu Apt. 3/4, 80060 Galatasaray - İstanbul

Tel. 0 212 293 03 78 - 245 68 38 Fax: 0 212 245 68 77

e-mail: arkeolojisanat@~superonline.com

www.arkeolojisanat.com

Adıyaman ili sınırları içindeki Nemrut (2150 m.) zirvesinde dünya arkeolojisi açısından eşsiz eserler yer almaktadır. Bulunduğu 1881 yılından bugüne kadar tüm dünyanın ilgisini çekmesine 1987 yılında UNESCO'nun "İnsanlığın Kültür Mirası" listesine alınmasına ve 1988 yılında Milli Park Alanı ilan edilmesine karşın Nemrut Dağ'daki bu görkemli anıtlar yeterince gerçek değerleriyle tanınmamıştır. Kimi kesimlerce de dünyanın sekizinci harikası olarak nitelendirilen gerek Nemrut Dağ'daki, gerekse Kommagene'nin diğer merkezlerindeki bu denli eşsiz eserlerin korunmasında ise büyük sorunlar yaşanmaktadır. Denetimsiz kitle turizminin yolaştığı tehlikeler ise gün geçtikçe artmaktadır. Bir yanda sert iklim koşullarının öte yanda anılarını türlü yollarla kalıcı kılmak isteyen yığınların yol açtığı tahribatlar, Nemrut Dağ ve Kommagene anıtlarının varlığını ve geleceğini tehdit etmektedir. Özellikle Kral Antiokhos'la tanrılar arasındaki selamlaşma sahneleri ile ünlü arslan horoskobu gerek sert doğa şartları, gerekse üstünde dolaşan turistler yüzünden ciddi boyutlarda tahrip olmuş durumdadır. Nemrut'un korunarak gelecekte var olmasını sağlamak ülkemizin en önemli kültür sorunlarından birisidir. Bu albüm, Nemrut Dağı ve Kommagene'deki eserlerin hava görünümlerinden oluşan ilk toplu yayın denemesidir.

Nezih Başgelen

Anti-Toros dağ silsilesine bağlı Ankar Dağları'nın Adıyaman ili sınırları içindeki Nemrut (2150 m.) zirvesinde dünya arkeolojisi açısından eşsiz eserler yer almaktadır. İ.Ö 69-36 yılları arasında hüküm sürmüş Kommagene Kralı Antiokhos I, zirvenin üzerine, kırma taşlardan oluşan yaklaşık 50 metrelik yığma bir tepe yaptırmıştır. Tümülsüz olarak tanımlanan bu suni tepenin doğu ve batısındaki teraslarda Kral Antiokhos I, sağ uçta kendi olmak üzere, tahta oturur vaziyette 9 metre yüksekliğinde tanrı heykelleri yaptırmıştır. Bu devasa heykeller ile başları Nemrut Dağ ile özdeşleşmiştir.

KOMMAGENE KRALLIĞI

Kommagene Krallığı, Roma İmparatorluğu ile Part Krallığı arasında Fırat'ın batı yakasında bugünkü Adıyaman, Maraş ve Gaziantep illerinin sınırları içinde kalan bir bölgede İ.Ö. 162 - İ.S. 72 yılları arasında 234 yıl hüküm sürmüş tampon bir devlettir. Başkentleri vaktiyle Fırat'ın batı kıyısında bulunan günümüzde ise Atatürk Barajı göl alanında kalan Samsat'ta (Samosata) yer alıyordu. Krallık en parlak dönemini İ.Ö. 69 - 36 yılları arasında hüküm süren Antiokhos I'in zamanında yaşamıştır. Dedesi II. Samos (yak. İ.Ö. 130-100) ile babası Mithradates Kallinikos (yak. İ.Ö. 100-69) yaptıkları politik krali evlilikler aracılığıyla Seleukoslar ve Part İmparatorluğu arasında varlıklarını koruyup geliştirerek ona güçlü bir krallık yapısı bırakmışlardır.

hos I'in dünya görüşü doğrultusunda, Doğu ve Batı sentezini amaçlayan inancına uygun olarak tanrılar hem Grek hem Pers isimleriyle Zeus-Oromasdes, Apollon-Mithras-Helios-Hermes, Herakles-Artagnes-Ares, Tyche-Kommagene adlarıyla synkrestik olarak tanımlanmışlardır. Tanrı heykellerinin önündeki her iki taraftaki terasta da Antiokhos I'in atalarına ait 70 kumtaşı kabartma yer almaktadır. Bu kabartmaların ancak çok azı günümüze sağlam olarak ulaşmıştır. Batı terasında Antiokhos'un Pers atalarını gösteren 4 kabartma bugün yan yana durmaktadır.

DOĞU TERASI

Doğu Terası'ndaki dev heykellerin ortasındaki Tanrı Zeus'un büyük bir olasılıkla bir deprem sırasında düşen başı, avlunun güneybatı köşesine yakın bir yerde dikine olarak durmaktadır. Zeus'un sol tarafında Apollon-Mithras-Helios-Hermes figürü vardır. Hellen güneş tanrısı burada Pers ışık tanrısı ve Ahura Mazda (Oromasdes)'nin yardımcısı Mithra ile birleştirilmiştir. Apollon'un başı da avluda, heykelinin hemen dibindedir. Tiarası ise, 1998 yılında başının üzerine konmuştur. Apollon'un omuzundan bir blok da düşmüş, tahtının hemen altında kayanın üzerinde durmaktadır. Zeus gibi Apollon'un da üzerinde uzun kollu bir tünikle pelerin vardır. Aynı şekilde, önlük gibi bir eteklikle kısa çizmeler giymiş ve sol elinde bir ılgın demeti (barsom) tutmaktadır. Tyche, Fortuna ya da Bereketli Kommagene topraklarının tanrıçası olarak

bilinen heykel, panteondaki tek kadın figürüdür. Zeus'un sağında (kuzeyde) oturmaktadır. Aynı tanrıça Kommagene'deki diğer yazıtlarda Tanrıça Argande olarak adlandırılır. Kommagene Krallığı'na özgü bir tanrıçadır. Arsameia'da Antiokhos ondan Persliler'in toprak tanrıçası Anahita ile eş görüldüğü tahmin edilen Hera Teleia olarak bahseder. Tanrıça, 1960'ların başına değin başı omuzları üzerinde hiç bozulmamış şekilde kalan tek büyük figürdür. Kral Antiokhos'un heykeli, grubun güney ucundadır. Diğer erkek figürlerinde görülen Pers çizmeleri giymiş ve Zeus'la Apollon gibi sol elinde bir ılgın demeti (barsom) tutmaktadır. İlk araştırmalar sırasında (Humann ve Puchstein) en güney uçtaki heykelin başının kaybolduğu belirtilmiştir. Bu heykelin yarım kaldığı da sanılmıştır. Ancak, 1953 yılı kazılarında tahtın arkasın-

da heykelin başı bulunmuştur. Antiokhos'un başında, diademi ve kurdeleleri olan beş uçlu bir başlık vardır. Kralların giydiği bu başlık tiara olarak bilinmektedir. Tanrı heykellerinin kuzey ucunda Artagnes-Herakles-Ares yer almaktadır. Herakles diğer tanrılar gibi tümüyle giyimlidir ve sol elinde her zamanki lobutu vardır. Heykelin başı avlunun kuzey tarafında Apollon'unkinin yanında dik olarak durmaktadır. Zeus gibi sakalları vardır ama ondan farklı bir diadem takmakta ve tiara giymektedir. Tanrı heykelleri her iki tarafta tahtların ilk basamağıyla aşağı yukarı aynı hizada, alçak ve uzun bir kaideyle son bulmaktadır. Her kaideye cennet ve asaleti sembolize eden koruyucu kartal ve aslan figürlerinden oluşan dev hayvan heykelleri yapılmıştır. Ancak, güney ucta Antiokhos'un yanındaki grup hemen hemen tamamen dağılmıştır.

KUZEY TERASI

Doğu Teras ve Batı Teras arasında, Antiokhos'ın atalarının resimleriyle süslemek üzere hazırlattığı 50'yi aşkın taş stel 'Kuzey Teras' olarak adlandırılan sahada bugün üzerleri boş olarak, dikilmemiş halde yerde yatmaktadır.

BATI TERASI

Batı Teras'taki ana heykeller, çok ufak detaylar hariç, Doğu Teras'taki heykel dizisinin aynısıdır. Taht ta banlıklarının arkalarında (doğu taraf), büyük kült ya-

zıtı aynen tekrarlanmıştır. Tahtlarında oturan tanrıların gövdelerinin hemen hemen hepsi parçalanmış, avlu tabanına dağılmıştır. Antiokhos'un yanında Tanrıça Tyche ya da Tanrıça Kommagene oturmaktadır. Baş, Antiokhos'un başının yanındadır. Elbisesi Doğu Teras'taki heykelindeki elbisesinin aynısıdır. Tahtında oturan Zeus yine tam ortada yer almaktadır. Sakalı, bıyığı ve yüksek bir Pers tiarası vardır. Baş, Zeus'un tahtının altında, dikine durmaktadır. Tanrı heykelleri dizinin güney ucundaki Artagnes-Herakles-Ares heykelinden geriye kalan sadece tahtın en alt üç kademesinin ufalanmış parçalarıdır. Herakles'in başı şu anda gövdesinin epeyce uzağında, avlunun ortasına yakın bir yerdedir. Doğu Teras'taki heykelinde olduğu gibi yine sakalı ve sol eliyle tuttuğu lobutu vardır. Batı Teras'taki koruyucu hayvan heykelleri de çok ciddi hasar görmüştür. Doğu Teras'ta olduğu gibi, kartal ve aslan çifti ana heykellerin yanında ortak bir kaide üzerinde durmaktadır. Batı ve Doğu Teras'lardaki başların yapımında görülen farklılıklar, bu eserin farklı heykeltıraşlar tarafından farklı çalışma metodlarıyla yapılmış olduklarını göstermektedir. Batıdaki heykel dizisinin kuzey ucunda Antiokhos'ın Tanrıça Kommagene, Tanrı Zeus-Oromasdes, Tanrı Apollon-Mithras ve Herakles ile selamlaşma (el sıkışma-dexiosis) sahnelerini gösteren kumtaşı kabartmalar bulunmaktadır. Bunların yanında ise aslanlı bir kabartma bulunmaktadır. Kabartmanın zemininde ve aslanın gövdesinde 19 yıldız yer almaktadır. Aslanın göğsü üzerinde hilal biçimli ay ile üç gezegenin,

Jüpiter, Merkür ve Mars'ın birleşmesi gösterilmiştir. İ.Ö. 62 yılının 7 Temmuz'u olarak yorumlanan bu birleşim kimi araştırmacılara göre Antiokhos'un tahta çıkış tarihi, kimilerine göre de Nemrut Dağ zirvesindeki tapınaksal mezar alanının yapımının başlangıç tarihidir.

Tanrı heykellerinin oturduğu her iki terastaki tahtları oluşturan taş bloklarının arka yüzünde ise bizzat Antiokhos I tarafından kaleme alınmış bir "vasiyetname" niteliğinde 237 satırlık uzun bir kült yazıtı (nomos) bulunmaktadır. Bu yazıtta Antiokhos I, tümölüsün altında, ölümünden sonra sonsuza dek huzur içinde yatmak istediği, kutsal mezarının olduğunu açıkça belirtmektedir. Dev heykellerin arkasındaki kayalık kesim bir geçit sağlamak amacıyla düzlenmiştir. Kaidelerin arkalarının okunması için yapılan bu geçit Kuzey ya da Batı Terasa uzanan bir yola açılmaktadır.

Ancak, yüzyılı aşan araştırmalara ve kazılara rağmen, bugüne kadar mezar odasına ulaşamadığı gibi Nemrut Dağı'nın gizem ve sırları da tam olarak çözülememiştir.

Kahta Çayı kıyısındaki Arsameia

Cendere Köprüsü

H A V A D A N
NEMRUT

NEZİH BAŞGELEN

ISBN 975-6899-71-9

789756 899717